

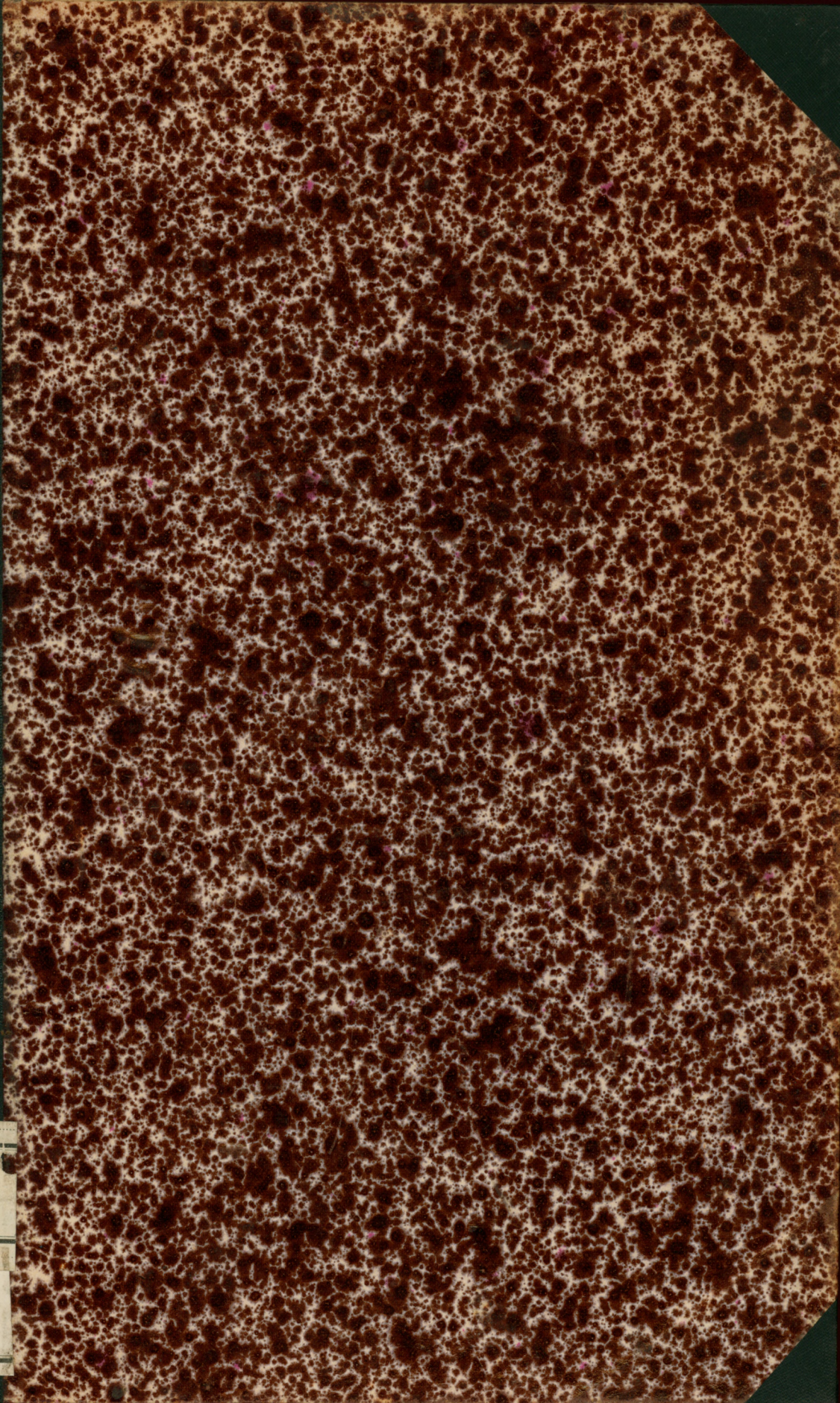
UNITED STATES

A SHORT HISTORY OF THE UNITED STATES

UNITED STATES

5

Blank label with horizontal lines and a small mark.

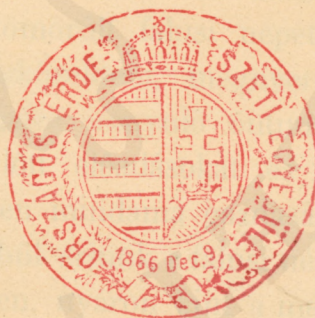
A SZÉKELY ACTIO ÖT ÉVE

A MAGYAR KIR. FÖLDMIVELÉSÜGYI MINISTER

MEGBIZÁSÁBÓL ÖSSZEÁLLITOTTA

A SZÉKELYFÖLDI MINISTERI KIRENDELTSÉG.

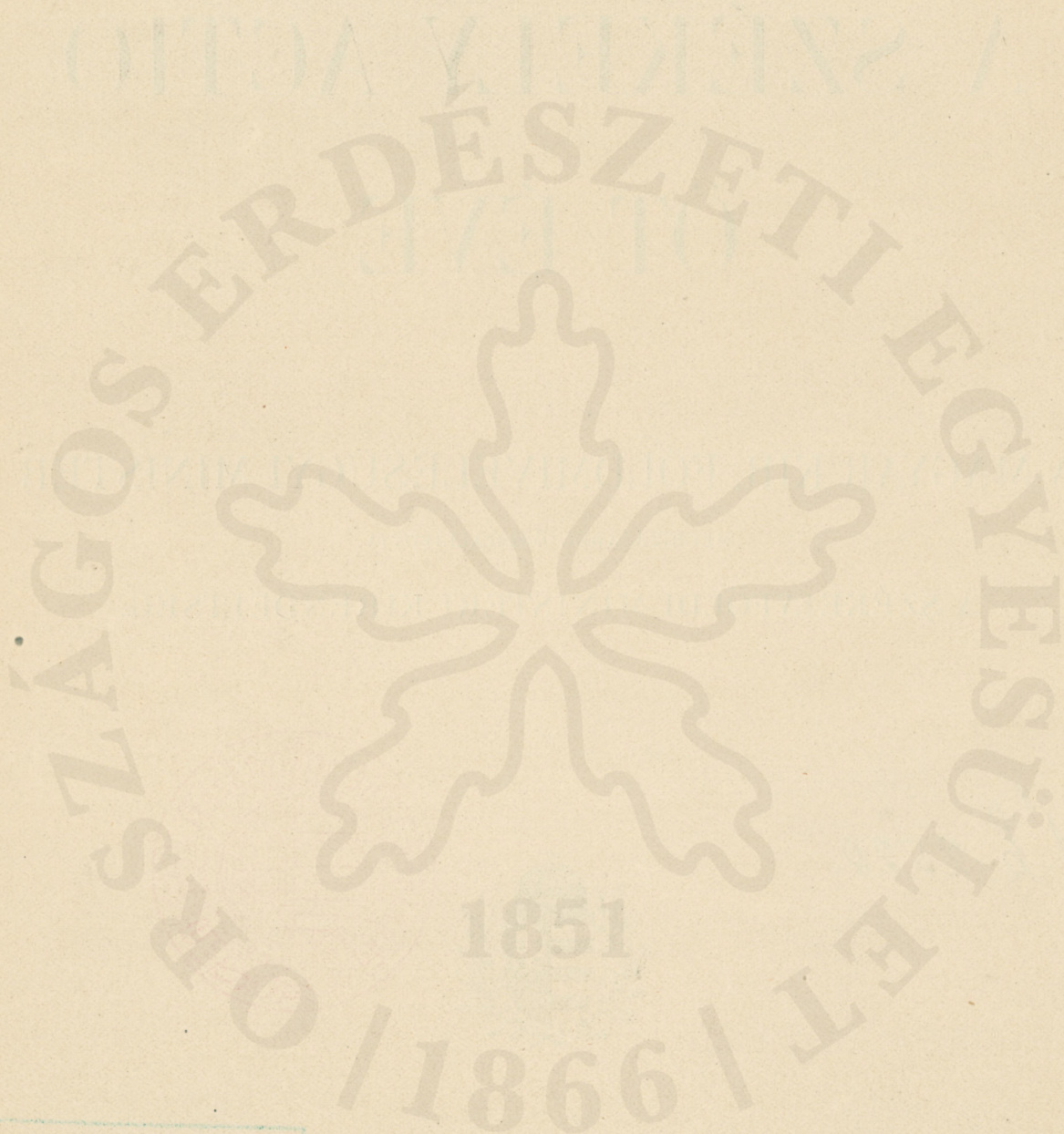
A. k. 2520.

OEE Könyvtár
ÁII. EII. 2018

BUDAPEST

1907

Áll. E. I. 5018
OEE Könyvtár

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

1902-ben indult meg a székely actio. Azóta két ízben adtunk róla beszámolót, a mikből igen részletesen kiviláglott: mily eszközökkel és milyen módon igyekszünk a székelyföld mezőgazdaságát helyesebb irányba terelni és a székelyföldön kedvezőbb gazdasági és társadalmi viszonyokat létesíteni. Ez alkalommal tehát csak rámutatunk amaz adatokra, a mik ez actio öt évi munkásságát és e munkásság eredményeit feltűntetik.

Első feladatként az állott előttünk, hogy közös erővel közös célra dolgozni képes társadalmi szervezeteket létesítsünk a székely nép között. A falusi gazdakörökben és különféle szövetkezetekben véltük a társadalmi szervezkedés eme formáit megtalálni.

Sorrendszerüleg először is a *gazdaköri szervezkedést és az ezekben kifejlődött munkásságot* kell ismertetnünk.

Öt év alatt a székely actio körébe vont vármegyékben 206 falusi gazdakört szerveztünk 40.971 taggal. Ezek adatait részletesen az I. számú kimutatás tartalmazza.

E falusi gazdaköröket mindenekelőtt arra használtuk fel, hogy alkalmat adjanak a soraikban tömörült falusi népet szóval, tanácsal, tanítással, biztatással megközelíteni, megnyerni a tanulásnak és a saját meg a közösség céljaira irányuló öntudatos munkálkodásnak. Ennélfogva mindenekelőtt előadásokat és megbeszéléseket tartottunk a falusi gazdakörökben mindama gazdasági és társadalmi dolgokról, a mik legközvetlenebbül érintik a falusi nép életviszonyait. Télen a gazdakörök helyiségeiben, nyáron kint a mezőn tartottuk e gazdaköri összejöveteleket és pedig télen mostanig 327 alkalommal 17.167 résztvevővel, nyáron pedig 37 alkalommal és 1060 résztvevővel. Ehhez járultak ama gazdaköri összejövetelek, a miket a gazdakörök vezetői rendeznek a gazdakörök tagjaival gazdasági előadásra, vitatkozásra s megbeszélni egyes, a község gazdasági életét érintő konkrét dolgokat.

Tanulási célra szolgáltak ama gazdaköri kirándulások is, a melyek keretében Algyógyra, az ottani földműves-iskola kitűnően és

főként az erdélyi viszonyokra nézve tanulságosan vezetett gazdaságába vittük el a székely falusi gazdakörök értelmesebb tagjait, hogy ott a látottakból maguk okuljanak s hazajövén a szerzett tanulságokról gazdatársaiknak egy legközelebbi gazdaköri gyűlésen beszámoljanak. Összesen 13 ilyen gazdaköri kirándulást szerveztünk 575 résztvevővel.

A gazdakörökbe tömörült székely nép között a gazdasági ismeretek terjesztésére és az egészséges szociális felfogás erősítésére a falusi népkönyvtárak terjesztésével is igyekeztünk befolyást gyakorolni. 1902-ben, mikor a székely actio megindult, 63 népkönyvtár volt, ma 222 van a székelyföldön, légnagyobb részük a gazdakörök kezelése és használata alatt.

A gazdakörökre támaszkodik az ingyenes jogsegély szervezése is, a miről alább teszünk részletes említést.

A gazdakörök ujabban békebiróságokat létesítenek, hogy a falu tisztos vénei békéltető szóval költséges perlekedés nélkül intézzék el a gazdaköri tagok vitás ügyeit.

Ámbár a gazdakörökben a falu népe nem szorosabb értelemben vett gazdasági, üzleti célra egyesül, egyes gazdakörök az ily természetű dolgokat is felkarolták. Főként a műtrágya és vetőmag tömeges beszerzését és közös használatu gazdasági gépek vásárlását kell ez irányban kiemelnünk.

Ezekből látható, hogy a székely falusi gazdakörök nem voltak üres, formális alakulatok, hanem a székely földmives népnek igazán élő, munkálkodó szervezetei, a mikén keresztül a gazdasági cultura és a közcélra való együttműködés hajlama a székely népet is megközelíti. És a falusi gazdakörökből keletkeznek a székelyföldön is *a társadalmi szervezkedés további alakulatai, a különböző szövetkezetek*, a mikben már az egyesek erejének tömörülése közvetlen gazdasági előnyökben is érvényesül.

Ezek között először említjük a *hitelszövetkezeteket*. Keletkezésük legrégebbi keletű s leginkább behálózzák a székelyföld egyes vidékeit, mert még mielőtt a székely actio kezébe vette volna a székely falusi társadalom szervezését, akadtak a szövetkezeti eszmének apostolai, kik a székelyföldön is igyekeztek a hitelszövetkezeti intéz-

ményt meghonosítani. Hitelszövetkezetek szervezése körül tehát kevés dolga akadt a székely actiónak, legfennebb annyiban, hogy kezdeményezi és szervezi ott, a hol még szüksége mutatkozik s egyengeti az útját, hogy e hitelszövetkezetek a valódi értelemben vett és méltányos gazdasági hitelhez segítsék a szövetkezet ama tagjait, a kik befektetéssel akarják gazdaságukat gyarapítani. Hogy miként történik ez az állatállomány gyarapításához szükséges tenyészanyag beszerzése körül, azt alább megfelelő helyen fogjuk érinteni. Különben a székelyföldi hitelszövetkezetek múlt évi adatait a mellékelt II. kimutatás tartalmazza, miből kitűnik, hogy az 1906. év végén volt a székely vármegyékben 163 hitelszövetkezet, működésük felölelte 534 község lakóseit, volt 35.314 tagjuk 50.507 üzletrészszel, a melyek értéke 2,616.160 korona, ebből be volt fizetve 1,770.200 korona; a betétek összege örvendatosan emelkedő irányzat mellett 2,276.500 korona, tartalékalapjuk pedig 386.900 korona. Viszonyítva az ország többi részeihez, nem lehet mondani, hogy a székelyföld hitelszövetkezetek tekintetében hátra marad.

A fogyasztási szövetkezetek alakítása már újabb keletű a székelyföldön s e téren a szövetkezeti élet feliendülése összeesik a székely actióval. Nem mintha különösebben igyekeztünk volna a fogyasztási szövetkezeteket terjeszteni, mert hiszen általában olyan kevés kifogás emelhető a székelyföldön a magánkereskedés ellen, hogy a székely actiónak nem volt oka rá és nem is lehetett hivatása azzal szemben mesterséges versenyt támasztani, de mert a fogyasztási szövetkezetek haszna oly közvetlenül és oly nyilvánvalóan érvényesül, hogy azok alakítására legkönnyebb a hajlandóságot felkelteni, illetve felkeltik azt a már működő fogyasztási szövetkezetek sikerei. A dolog természetében fekszik a fogyasztási szövetkezetek terjedése s mindennél világosabban bizonyítja, hogy ha egy intézménynek sikerült a népjólét fejlesztésére vezető utat megtalálnia, felülről jövő hatósági kényszerítgetés nélkül maga a nép fogja azt elsajátítani és megvalósítani. A fogyasztási szövetkezetek fejlődését a III. számú kimutatás tünteti fel, itt csak a főbb adatokat jelöljük meg, a melyek szerint: 1902-ben, mikor a székely actio megindult, volt a székelyföldön két fogyasztási szövetkezet 300 üzletrészszel s 18.020 korona

forgalommal, 1906. végére pedig a fogyasztási szövetkezetek száma 61-re, az üzletrészek száma 16.029-re, e szövetkezetek évi forgalma pedig 1,309.113 koronára emelkedett.

Ez idő szerint a «Hangya», a magyar gazdaszövetség fogyasztó és értékesítő szövetkezete külön raktárt és az erdélyi szövetkezeteket felügyelő hivatalt tart fenn Nagyenyeden, a mivel a székelyföldi szövetkezetek forgalmának lebonyolítását valamint ezek ellenőrzését igen megkönnyíti és igen figyelemre méltó szolgálatot tesz a székely actionak.

A *tejszövetkezetek* elterjedése már teljesen a székely actio folyománya. Azelőtt itt egyáltalán nem volt tejszövetkezet. A tejnek nem is volt rendes értékesítése. Kivéven a fogyasztó piaczként szolgáló városokat s az ezekkel szomszédos falvakat, a gazdaságokban nyert tejfelesleget nem lehetett értékesíteni. 1903-ban kezdődött a székely actióban a falusi tejszövetkezetek alakítása oly célzattal, hogy azok révén lehetőleg mindenütt elég jó áron lehessen a tejfelesleget értékesíteni és a tejértékesítéssel is fokozható legyen a székely gazdaságok jövedelme. Az eredmény e téren is kielégítő. Ez idő szerint 50 tejszövetkezet van megalakítva és 40 van tényleges működésben. Van ezeknek összesen 3771 tagja, feldolgoztak és értékesítettek eddig 4,949.544 liter tejet és ezért, valamint a mellékesen értékesített egyéb terményekért 967.681 koronát fizettek ki tagjaiknak. Nem nagy összeg, de figyelembe kell vennünk, hogy e jövedelmet a székelyföld mezőgazdasága ezelőtt négy évvel még teljesen nélkülözte s hogy az eddig elért eredmény tulajdonképen csak egy még most kezdődő fejlődés kiindulása. Ez a fejlődés előre látható, mert a tejelő nyugoti fajta marhák tartása és tenyésztése most indul a székelyföldön s mind általánosabb lesz az igyekezet, jobb takarmányozással is emelni a tejhozamot s a marhatartás irányát a tejgazdaságra átfordítani.

A működésben levő tejszövetkezetek 1907. évi július hó 31-ig elért forgalmát a IV. számú kimutatás tünteti fel részletesen.

A hitel-, fogyasztási- és tejszövetkezetek mellett a székelyföldi *állatbiztosító szövetkezeteket* is meg kell említenünk. Ezek most alakulnak és pedig kölcsönösségi alapon, de oly kiegészítéssel, hogy az

állományban 5%-on felül beállott károsodás esetén nem az érdekeltség kölcsönösen, hanem a magyar kölcsönös állatbiztosító társaság ad kártalanítást $\frac{1}{2}\%$ viszontbiztosítási díj ellenében. Az állatbiztosításnak ez előnyös és egyszerű formáját az állatbiztosító szövetkezetek révén most kezdjük itt meghonosítani. Ez idő szerint már 30 ilyen szövetkezet van megalakítva, de annyira csak a közel multban, hogy működésükről adatokkal még be nem számolhatunk.

Hasonlóan ehhez, a jövő feladata leendő a *szövetkezeti gabonaraktárak* szervezése. Szövetkezeti gabonaraktár ugyan már több van megalakítva, ezek között azonban ezidőszerint még csak a gidófalvi és vidéki szövetkezeteknek Sepsiszentgyörgyön épült gabonaraktára lépett valóságosan működésbe.

A székely actio szövetkezeti téren kifejtett munkásságának ismeretével kapcsolatban említjük meg, hogy a Magyar Gazdák Vásárcsarnok Ellátó Szövetkezetét (ujabban: *Magyar Gazdák Értékesítő Szövetkezete*) is sikerült megnyerni a székely actio munkatársául. E szövetkezet három fiókot állított fel a székelyföldön, a melyek révén a székelyföld eladó terményeinek értékesítését és gazdasági szükségleteinek beszerzését közvetíti. Főként a gyümölcs és lóheremag értékesítése terén, valamint a vetőmag és gazdasági gépek előnyös beszerzése terén tett a székely mezőgazdaságnak hasznos szolgálatot, a mennyiben két és fél év alatt székely kispaszták javára 601.895 korona értékű gyümölcsöt, vaját, tojást, lóheremagot és egyéb terményeket értékesített és 144.000 korona értékű gazdasági gépet hozott a székelyföldön forgalomba. E forgalom hatását azonban nem annak terjedelméből, hanem ama hatásból kell megítélnünk, a mit a Magyar Gazdák Értékesítő Szövetkezete a székely actióval karöltve az itteni kereskedelemre gyakorolt. Egészséges versenyt támasztott a kereskedőknek, érvényesülésre hozta e félreeső vidékeken is a nagy forgalom árait, a nem mindig tisztességes eszközökkel dolgozó gépügynökök térfoglalását pedig érezhetően visszaszorította.

A gazdakörök és szövetkezetek szervezésénél az azokból folyó közvetlen gazdasági előnyök mellett az lebegett szemünk előtt, hogy a gazdasági civilisatio és haladás rugóit magában a székely népben hozzuk működésbe, tanítással és buzdítással magában a székely

népben szunyadó erőket igyekezzünk felébreszteni. A társadalmi szervezkedés keretében s ettől eltekintve is minden alkalommal ezért fektettünk oly nagy súlyt a tanításra és példaadásra. Ennek a cél-
nak a szolgálatában a helyesebb gazdálkodás gyakorlati bemutatá-
sára 7 népies mintagazdaság szerveztetett és pedig 4 Maros-Torda,
4 Kisküküllő, 4 Udvarhely, 4 Háromszék és 3 Csik vármegyében.
A székelytúri tanítóképzőhöz az onnan kikerülő tanítók gazdasági
kiképzésére gazdasági szaktanár rendeltetett ki, ugyanilyen gazdasági
tanításról gondoskodás történt a csiksomlyói tanítóképzőn. Csiksze-
redában az ottani gazdasági felsőbb népiskola kifejlesztésével rendes
állami földmivesiskola, Tordán pedig a Szabó József-féle alapítvány
felhasználásával «Kisebb magyar gazdasági iskola» létesítettett,
mely utóbbi intézet 1906. évi novemberben nyílt meg egyelőre 12
tanulóval.

A méhészeti ismeretek terjesztésére Marosvásárhelyen, Székely-
keresztúron és Gyergyóditróban mintaméhesek létesültek. A maros-
vásárhelyi mintaméhesen három tanfolyam tartatott 1907-ben gazdák-
nak, papoknak és tanítóknak. Összesen 60-an vettek részt e három
tanfolyamon.

E mintaméhesek és tanfolyamok az egyeseknek adott méhészeti
segélyekkel egyetemben észrevehetően fokozzák a székelyföldi
méhészkedést.

A háziipari foglalkozás tanítására, illetőleg a már is meglevő
háziipar tökéletesbitésére és piaczképessé tételére tanfolyamok tar-
tattak olyan községekben, a hol jövővel biztató háziiparra kedv és
hajlandóság mutatkozott és a hol ily háziiparnak egyebekben p. o.
nyersanyagokban is meg voltak a feltételei. Összesen 23-szor tartot-
tunk ilyen tanfolyamot 509 résztvevővel. E tanfolyamok részletes
adatait az V. számú kimutatás tartalmazza.

E helyen említjük még meg, hogy Dicsőszentmártonban a szőlő-
művelés fejlesztésére szőlőmunkás-képzőiskola létesítettett.

Ha az eddig felsorolt szervező és irányító gondoskodásban ked-
vet, bizalmat és útbaigazítást nyert a székely földmives nép gazdál-
kodási módján javítani, gazdasági helyzetét erősíteni, a székely actio
alább felsorolandó intézkedései anyagi támogatással is igyekeztek a

felébredt törekvések megvalósultát elősegíteni. Ez anyagi támogatás a dolgok természetéhez képest kétféleképpen nyilvánul: 1. olcsó kamatú s könnyen visszafizethető kölcsönben, a mely kölcsön a székely mezőgazdaságra nézve némileg a voltaképeni olcsó gazdasági hitelt képviselte; 2. egyenes állami segélyben, mikor csak valamelyes hozzájárulással, tehát a költségek kevesbitésével lehetett valamelyes hasznos beruházás keresztül vitelét vagy új gazdasági ág meghonosultát megkönnyíteni.

Az alábbiakban mondjuk el, hogy ez anyagi támogatás, mely gazdasági ágakban, mily módon, mily terjedelemben alkalmaztatott.

A tulajdonképeni földművelés segítőzését a vetőmagvaknál kellett kezdenünk, már termelt növények minőségének javítását, vagy új termények meghonosítását a jó vetőmag beszerzésének megkönnyítésével kellett elősegítenünk. Ezt czélozták a *vetőmag beszerzési segélyek*, vetőmag kiosztások, a mikor is a kiváló minőségű, tehát az aránylag drága vetőmag mérsékelt áron került kiosztásra. Kiváltképen a takarmánynövények termelésének igen szépen induló terjedése a tanítás és buzdítás mellett éppen a vetőmag beszerzése megkönnyítésének köszönhető.

Kiegészítette ezt a föld megműveléséhez és a termények megtisztításához, valamint feldolgozásához szükséges *eszközök és gépek megismertetése*, terjesztése és beszerzésének megkönnyítése. Eleinte a legszükségesebb gazdasági eszközökből és gépekből egy-egy collectio használatra és e közben való megismerésre ingyen adatott ki székelyföldi gazdaköröknek és szövetkezeteknek. Kiadatott így: 106 eke, 51 borona, 52 vetőgép, 21 lókapa, 4 lógereblye, 59 rosta, 66 trieur, 110 szecskavágó, 29 répavágó, 10 daráló, 8 kukoriczamorzsoló és 58 drb. egyéb összesen 574 drb. 55.253 korona értékben. Ezt követte a közös használatra gazdakörök és szövetkezetek által vásárlandó gazdasági gépek beszerzésének megkönnyítése egyenes segélylyel, pénzbeli hozzájárulással a vételárhoz. Ilyen segélyként ez ideig 206 drb. gazdasági gép beszerzésénél 21.347 korona engedélyezettett.

Az egyes különleges gazdasági ágak segítése következőleg történt: a *szőlőfelújítás* könnyítésére kedvezményes áron kiosztatott

eddig összesen 3,582.000 drb. szőlővessző és 1,353.000 drb. szőlőoltvány, ezen kívül Kisküküllő vármegye 7 községében az otthoni oltványkészítés segélyezettett, Dicsőszentmártonban szőlőmunkás-képző iskola létesítettett; ezeket megelőzőleg azonban az egész székelyföld szőlőtalaja agrogeologiailag megvizsgáltatott, hogy szőlőtalajának mésztartalma s egyáltalán vegyi összetétele és az abba legalkalmasabb szőlőalany fajtája felől mindenki tájékozva legyen; a *gyümölcsstermelés* fejlesztésére és főként helyes irányba terelésére kiosztatott igen kedvezményes áron 1903-ban 960 drb., 1904-ben 15.345 drb., 1905-ben 11.795 drb., 1906-ban 20.140 drb. és 1907-ben 23.894 drb. ide megfelelő gyümölcsfa csemete, összesen 5 községben községi, illetőleg közbirtokossági gyümölcsös, Marosvásárhelyen, Gyergyószentmiklóson és Sepsiszentgyörgyön pedig a gyümölcsfa oltványok beszerzésének megkönnyítésére állami gyümölcsfa iskola létesítettett; a mint már fentebb említettük, a Magyar Gazdák Értékesítő Szövetkezete révén a gyümölcs értékesítéséről gondoskodtunk; idevágó intézkedésként említjük, hogy beszereztetett és használatra kiadatott 3 aszaló és 3 szeszfőző; a *komlótermelést* emelendő, segélyezettett 40 birtokosnál 44 kat. holdat kitevő komlós ültetése és mesterséges szárító létesítése 4 esetben; a *lentermelés* a már említett vetőmagbeszerzési segély mellett azzal is könnyítettett, hogy szállítási segély adatott ama székely vidékek termelőinek, a mely vidékekről nagy költséggel messze kell szállítani a lenkórót beváltásra. A len és kendertermelést előmozdító további intézkedésként említjük, hogy mesterséges áztatók létesítése több községben most van folyamatban.

A *szarvasmarha tenyésztés* érdekében első intézkedés volt a jó apaállatok beszerzésének megkönnyítése. E célra az értékesebb bikát vásárló és a szegényebb községeknek különleges bikabeszerzési segély adatott. Összesen 325 községnek 378 bika beszerzésénél adatott ilyen segély és pedig Maros-Torda vármegyében 83 községben 113 bikánál; Udvarhelyben 55 községben 57 bikánál; Kisküküllőben 41 községben 45 bikánál; Torda-Aranyosban 21 községben 27 bikánál; Csikban 52 községben 74 bikánál; Háromszékben 73 községben 90 bikánál. További intézkedés volt a jó anyaállatoknak olcsó kamat mellett, részletfizetésre való kiosztása. Az eltelt öt év

alatt kiosztatott összesen 2660 gazda között 3384 drb. tenyésztésén és üsző 1,011.466 korona értékben. Főként eme tenyészanyag-kiosztásokkal indult meg a székelyföldön a tejelő nyugoti fajták tenyésztése, a mit az elmúlt évben egy 450 darabból álló eredeti import is támogatott. A *lótenyésztés* csak annyi különleges gondozásban részesült a székely actio részéről, hogy ama szegényebb községek, amelyek képtelenek voltak meghozni az állami fedezetési állomások fentartásához szükséges áldozatokat, segélyben részesültek, ezenkívül pedig összesen 27 ménló nyert elhelyezést ingyen fedezésre fedező állomásoktól távol eső s olyan községekben, a melyek saját községi mént nem tarthatnak. A *sertésenyésztés* érdekeit, illetőleg a sertésvész által kipusztított sertésállomány visszaállítását jó tenyésztésekből származó tenyészokozák kiosztása szolgálta. Kiosztatott eddig összesen 1908 drb. tenyészokozca 171.500 korona értékben, egy évi törlesztésre. Volt ezek között 245 drb. yorkshirei, a mely fajta meghonosítása ezzel a székelyföldön is megkezdődött. A *juhnyésztés* érdekében szintén történtek tenyészanyag kiosztások. Kiadatott pedig ez öt év alatt 6917 drb. juh 124.520 korona értékben. Mindeme tenyészanyag kiosztások részleteit a VI. számú kimutatás tartalmazza. A *baromfienyésztés* emelésére egyéb, különösen a multban kifejtett gondoskodás mellett jelenleg 4 baromfi-telep szolgál a székelyföldön, ú. m. a sepsiszentgyörgyi, kézdivásárhelyi, székelykeresztúri és csikszeredai. Az itt tenyésztett állatok s az itt nyert tojás cserében adatik ki közönséges baromfiakért és tojásokért, vagy olcsón eladatik.

↳ Az állattenyésztés fejlesztésére irányuló intézkedéseket követőleg említjük a *legeltetés érdekében tett intézkedéseket*. E téren hármás irányu volt a székely actio feladata: 1. a mennyiben az erdők sérelme nélkül megtehető, erdős területek felszabadításával minél bővebben kielégíteni a legeltetés érdekeit; 2. a hol szükség és alkalom volt rá, közös legelőket létesíteni és 3. útmutatással és állami segítséggel jó karba hozatni a székelyföld elhanyagolt nagy kiterjedésű legelőit és azokon rendes legelőgazdaságot létesíteni.

Az elől említett törekvés eredményeként a m. kir. földművelésügyi miniszter a már eredetileg is engedélyezett legelőerdőkön kívül

Maros-Torda vármegyében	33	közbirtokosság	erdejében	2977	k. hold
Csik	20	«	«	7055	«
Udvarhely	36	«	«	7035	«
Háromszék	58	«	«	7505	«
Összesen	147	«	«	24472	«

legelőerdőt engedélyezett. És ez a legeltetésnek átengedett terület folyton szaporodik, a mennyiben az erdőgazdasági üzemtervek átdolgozásánál folyton szemelött tartatnak a legeltetés érdekei.

Közös használatu legelők létesültek bérlet útján Udvarhely vármegyében egy helyen, Háromszék vármegyében két helyen és Csik vármegyében egy helyen. E közös legelők főként az értékesebb növendékállatok felnevelésénél birnak jelentőséggel s különösen Háromszék vármegyében szép eredménnyel enyhítik a legeltetés nehézségeit.

Legfőként azonban a már meglévő, de végtelenül elhanyagolt nagy kiterjedésű közbirtokossági legelők művelés alá vétele körül nyílt a székely actiónak hálás feladata. Mert a mind sűrűbben felhangzó panaszokkal szemben nem győzzük eléggé hangsúlyozni, hogy nem annyira a legelők tényleges hiánya, mint a meglévő közbirtokossági legelők teljes elhanyagoltsága okozza a székelyföldön a legnagyobb bajokat. Valóságos legelőhiányt főként az alsóbb fekvésű községekben tapasztalunk, hol a birtokosságok rövidlátása a tagosítások során felosztotta és ekemivelés alá vette a közlegelőket. Az ilyen helyeken tényleg hiányzik a közlegelő, de a birtokosság ilyen helyeken panaszkodik legkevésbé. Gazdálkodási módját átalakítja, takarmányt termel, tejgazdaságra megy át, istállóban tartja állatait.

Nem innen, hanem onnan jön a legtöbb panasz a székely legelőkért, a hol megvannak a közlegelők, sokhelyt túlon túl bőséges mennyiségben, de oly mérhetetlenül elhanyagolva, hogy valóban alkalmatlanok a legeltetésre. Legtöbbször az ilyen legelők közbirtokossága panaszkodik. A székely actio megtette a mit megtehetett. Igyekezett meggyőzni a birtokosságokat, hogy a legelő is megkövetel bizonyos művelést, hogy elhanyagolva a legjobb legelő is tönkre megy. Főként az erdei oldalas hegyi legelő. Igyekezett tanácsosal, útbaigazítással ellátni, a rendszeres legelőgazdaságra rávezetni és rásegíteni a birto-

kosságokat. A már eddig is elvégzett legelőjavítási munkák tanúsága szerint a székely actio legelőgazdasági törekvése nem volt sikertelen.

Az e téren kifejtett munkálatok terjedelméről és a m. kir. földművelésügyi minister úr által a székelyföldi legelőgazdaság érdekében hozott áldozatokról a VII. számú kimutatás ad tájékozást, miből kiviláglik, hogy a székely actio öt évi munkássága révén 92 község 45,177 kat. hold kiterjedésű legelőjén folytak különböző legelőgazdasági munkálatok, miknek kivételére összesen 113,654 korona állami segély fordított.

Itt említjük meg a székely actio körében végzett és részben folyamatban levő *vízmosás megkötési, vízrendezési és községek vízzel való ellátását célzó* munkálatokat. Vízmosások megkötése eddig fogantatosított Udvarhely vármegyében 21,500 korona, Torda-Aranyosban 3500 korona segélylyel. E vármegyékben, valamint Maros-Tordában és Kisküküllőben most folyik a további munkálatok előkészítése. >Vízrendezési és levezetési tervek számos esetben dolgoztattak ki és ily munkálatok segélyeztettek három esetben. A székelyföldön sok helyt érezhető teljes vízhiány elhárítására csak újabban gondolhattunk, miután a törvényhozás az 1907. évi költségvetésben megadta az ehhez szükséges fedezetet. Ez az ügy jelenleg olyan stádiumban van, hogy nyolc községre teljesen ki vannak dolgozva a vízellátás tervei és költségvetése, ezekkel a községekkel most folynak a tárgyalások a munkálatok kivételére, négy más községre nézve pedig most készül a vízvezeték terve, a mit a község állami segítséggel meg akar valósítani.

Bár a *hitelviszonyok* a legközvetlenebbül érintik a mezőgazdaság helyzetét, ezekre közvetlen befolyást gyakorolni nem lehetett a székely actio feladata. Megtörtént mégis a mi megtehető. A jelzálogi hiteligények kielégítésére összeköttetés létesült a Kisbirtokosok Országos Földhitelintézetével, a mely intézet külön képviselőt állított fel a székelyföldön és költséges utánajárás nélkül előnyös feltételek mellett convertálja jelzálogos törlesztéses kölcsönökké a régi terhes adósságokat. Ugyanezt teszi a Kisküküllő vármegyei takarékpénztár, bár az utolsó évek nehéz pénzügyi viszonyai folytán nem eléggé széles keretekben.

Szükségesnek tartjuk itt megemlíteni a marosvásárhelyi agrár takarékpénztár actióját, a mely intézet teljesen saját kezdeményezéséből fiókokat állított fel és tart fenn a székelyföld különböző helyein, a melyek révén jelzálogos kölcsönöket közvetít és személyi kölcsönöket folyósít az adott viszonyokhoz képest előnyös feltételekkel.

A személyi hitelt különben a hitelszövetkezetek elégítik ki a székelyföldön, a melyek kiterjedt hálózata (I. a II. számú kimutatást) alkalmat nyújt mindenütt a szövetkezeti hitelt igénybe venni. Újabban az országos központi hitelszövetkezet hozzájárulásával a gazdasági befektetések különleges követelményeihez alkalmazkodó hitelt nyújtanak a székelyföldi hitelszövetkezetek, a minek a tulajdonképeni mezőgazdasági hitel, illetőleg ennek révén a gazdálkodás belterjességének emelése szempontjából van különös jelentősége.

E tekintetben első helyen az állatállomány emelésére szükséges hitel engedélyezését kell kiemelnünk. Az Országos Központi Hitelszövetkezet rendkívüli hitellel látja el a kötelékébe tartozó hitelszövetkezeteket, hogy azok a székely actio keretében nyújtott előnyös állatbeszerzési kölcsönökhöz hasonló feltételek mellett nyújtsanak hitelt tagjaiknak. Ezzel az intézkedéssel igen hathatós segítségére jön az országos központi hitelszövetkezet a székely actionak és mindenesetre maradandó nyomot fog hagyni a székelyföld gazdasági életében, ha ez előnyös kölcsön nyújtásával az állattenyésztő gazdálkodásra való gyorsabb átmenetet megkönnyíti.

A *munkáskérdés* körül különböző feladatai voltak a székely actiónak. Ezek szolgálatában: 1. megfelelő segélylyel lehetővé tétetett, hogy Köpecz község az ottani kőszénbánya időszakai munkásai számára közös otthont létesítsen és e bánya munkásházakat építhessen; 2. 1905-ben 1825 szegény székely munkás iratott be állami segélylyel a gazdasági munkás- és cselédsegélypénztárba, hogy e humánus intézményt a székely nép minél szélesebb köre megismerje; 3. a székely nép számára munkásközvetítés szerveztetett. E munkásközvetítés egyrészt a romániai kivándorlás ellensúlyozására, másrészt arra volt tekintettel, hogy a fejlettebb mezőgazdasági viszonyok közé-ideiglenes, főként arató munkára elszerződött székelyek kiadósabban dolgozni megtanuljanak, mert itthoni

munkájuk eredménye testi erejüknek, ügyességüknek és értelmességüknek egyáltalán nem megfelelő. E kísérlet eredménye már is észlelhető, az ország belsejében ismételten megfordult székely gazdasági munkások teljesítménye mindjobban megközelíti az elismerten kitűnő alföldi munkásokat, a mi nemcsak a munkások keresetének, de az erdélyi mezőgazdaságnak sem válik hátrányára. Az eddig gyűjtött adatok szerint ugyanis Erdélyben volt legkisebb a gazdasági munkás keresete, mégis itt került legtöbbe a gazdasági munkák elvégeztetése, mert az erdélyi munkás még csekély keresetéhez mérten is keveset dolgozott.

A székely *actio* révén ez ideig állandó munkára különböző gyárakba 346 székely leány, kőszénbányákba, téglagyárakba és fűrésztelepekre 493 székely munkás, időszaki mezőgazdasági munkára pedig különböző magyarországi uradalmakba 6138 székely férfi nyert elhelyezést.

A községi munkás segélyalapok szervezése most van folyamatban.

További megnyilvánulásai a székely *actio* nak:

Ingyen jogsegély szervezése a tanulatlan székely földmives nép számára. Ez ingyen jogi segélynyújtás keretében egyelőre Marosvásárhelyen a székelyföldi ministeri kirendeltség hivatalában a székely *actio* részéről díjazott szakemberektől teljesen díjtalanul utbaigazítást kap minden székely ember telekkönyvi, birtokvevési, örökségi, illeték, adó stb. stb. szóval mindennemű jogi ügyeiben. Célja ez ingyen jogsegélynyújtásnak, hogy a tanulatlan embert lépten-nyomon fenyegető jogi hátrányokat elhárítsa, kizárja a felesleges és költséges pereskedéseket vagy másrésztől megadja a törvényes jog kellő időben és kellő módon való érvényesítéséhez szükséges utmutatásokat. Ez ingyen jogsegélynyújtás egyelőre kísérletkép csak Marosvásárhelyen szerveztetett ez év elejétől kezdődőleg. A kísérlet bevált s tovább terjesztése a székelyföld többi vidékeire most van folyamatban.

A székelyföldön oly sok panaszra okot adó *birtokrendezési eljárásokra* közvetlen befolyása nem lehetett a földmivelésügyi ministerium ügykörében megindult székely *actio* nak, mert a bírói eljárások

közigazgatási befolyásoktól függetlenek. A birtokrendezések körül napról-napra felhangzó panaszok azonban a székely actio intézőit sem hagyták érintetlenül. Közbelépésünk abban nyilvánult, hogy a hol még nem volt késő, megadtuk az igénybe vehető jogorvoslatok igénybevételéhez szükséges utbaigazitásokat és ily közvetett uton legalább igyekeztünk elhárítani az egyeseket vagy egy-egy birtokosság egyetemét fenyegető károsodásokat. A székelyföldi közös birtokokhoz való jogosultság megszerzése körül sok helyt tapasztalható visszaéléseket megszüntetni ezzel ugyan nem sikerülhetett, de sikerült az illetékes tényezők figyelmét a székelyföldön tapasztalható vizsás birtokjogi állapotokra irányítanunk, minek eredményeként a székelyföldi birtokrendezési ügyekre vonatkozó törvényes intézkedések megfelelő módosítása most már remélhető.

1851

1866/1098

a székelyföldi falusi gazdakörökről.

Vármegye	Gazda körök száma	Tagok száma	Gazdakörök székhelye
Maros-Torda	28	1528	Koronka, Szentgericze, Mezőfele, Köszvényes, Ikland, Póka-keresztur, Havad, Somosd, Székelykakasd, Nyárádszentlászló, Jobbágytelke, Erdőszentgyörgy, Szentháromság, Csikfalva, Nyárádgálfalva, Jedd, Maros-Vásárhely, Nagy-Ernye, Bankamadaras, Nyárádszentsimon, Nyárádszentimre, Rigmány, Székely-Hódos, Görgényüvegcsür, Görgény-szentimre, Ehed, Göcs, Harasztkerék.
Udvarhely	91	4856	Szentkirály, Sz-Keresztur, Etéd, Tordátfalva, Ujszékely, Márcfalva, Homorodszentmárton, Farczád, Medesir, Lókod, Felsőrákos, Sükő, Vágás, Muzsna, Homorodalmás, Alsóboldogfalva, Kadicsfalva, Bethlenfalva, Fiátfalva, H.-Városfalva, Kápolnásfalu, Korond, Kobátfalva, Nagyalambfalva, Zetelaka, Fenyéd, Enlaka, Benczéd, Dabó, Siklod, Küsmöd, H.-Keményfalva, Szentegyházasszalu, Derzs, Gágy, Bözöd, Szentábrahám, H.-Abásfalva, Firtosmartonos, Bágy, H.-Szentpál, Magyaros, Farkaslaka, Parajd, Gyepes, Oroszhegyvadság, Felsősófalva, Felsőboldogfalva, Alsósófalva, Alsósíménfalva, Rugonfalva, H.-Jánosfalva, Tarcsafalva, Szombatfalva, Firtosváralja, Patakfalva, Béta, Szenttamás, Oroszhegy, Olasztelek, Kisbaczon, Hom.-Szentpéter, Petek, Oklánd, Vargyas, Kadács, Mátisfalva, Kénos, Atyha, Kányád, K.-Keményfalva, Recsenyéd, Kőrizspatak, Agyagfalva, H.-Bene, Székelydála, Kiszalambfalva, Karácsonyfalva, Bikafalva, Lővéte, Betfalva, Hodgya, Rava, Sándortelke, Kiskede, Nagykede, Sz.-Zombor, Oláhfalva, Magyar-Hidegkut, Bibarefalva, Bözödujfalu.
Háromszék	30	1414	Kökös, K.-Mártonfalva, K.-Szentlélek, K.-Szentkatolna, Kézdi-Vásárhely, Nagybaczon, Kálnok, Bükszád, Miklósvár, Ilyefalva, Bölön, Aldoboly, Étfalva, Árkos, Egerpatak, Angyalos, Baróth, K.-Almás, Sepsiszentgyörgy, Szentkirály, Szárazajta, Mikóujfalu, Bélafalva, Alcsernáton, Felcsernáton, Köpecz, Zojzon, Apácza, Zágon, Gidófalva.
Csik	18	1232	Gyergyótekerőpatak, Gyergyóalfalu, Gyergyókilyénfalva, Zsögöd, Gyergyóditró, Csiktapolcza, Szépvíz, Mádéfalva, Csikszentimre, Kászonujfalu, Gyergyócsomafalva, Gyergyóujfalu, Csikszenttamás, Ménaság, Gyergyósárhegy, Csikborzsóva, Csikszentmiklós, Nagykáson.
Kis-Küküllő	20	799	Radnóth, M.-Csapó, M.-Ugra, Kerelőszentpál, Szőkefalva, M.-Péterfalva, Sz.-Csávás, Küküllőszéplak, Mikefalva, Héderfája, Balavásár, Kiskend, Nagykend, Pocsfalva, Dombó, Vámosgálfalva, B.-Besenyő, N.-Teremi, Kis-Teremi, Teremi-Ujfalu.
Torda-Aranyos	13	854	Sinfalva, Bágyon, Kövesd, Toroczkószentgyörgy, Felvincz, Harasztos, Sz.-Kocsárd, Kercesed, Uj-Torda, Várfalva, Alsószentmihályfalva, Aranyos-Rákos, Ó-Torda.
Brassó	6	288	Bácsfalva, Hosszufalu, Csernátfalva, Pürkerecz, Tatrang, Türkös.
Összesen :	206	10.971	

Kimutatás

a székelyföldi hitelszövetkezetek 1906. évi állapotáról és forgalmáról.

Sor- szám	Vármegye	Szövetkezetek száma	Működésük hány községre terjed	Tagok száma	Üzletrészek száma	Üzletrészek értéke	Befizetett- üzletrész	Takarékbetét	Tartalékalap
						korona	korona	korona	korona
1	Marostorda	47	164	7,136	9,847	505,300	353,350	224,600	79,000
2	Udvarhely	34	104	7,255	8,950	451,150	319,550	581,000	73,100
3	Háromszék	27	93	6,565	9,820	521,410	369,300	746,300	67,600
4	Csik	17	44	4,466	6,697	349,250	224,100	387,300	32,900
5	Kisküküllő	18	42	3,299	4,992	273,800	192,900	62,900	70,100
6	Torda-Aranyos	20	87	6,593	10,201	515,250	311,000	274,400	64,200
	Összesen	163	534	35,314	50,507	2.616,160	1.770,200	2.276,500	386,900

Kimutatás*a székelyföldi fogyasztási szövetkezetekről 1902. évtől 1906. évig.***a) Vármegyék szerint.**

Vármegye	Év	Fogyasztási szövetkeze- tek száma	Üzletrészek száma	Évi forgalma	
				kor.	fill.
Marostorda	1902	1	139	6,817	31
	1903	2	525	16,987	11
	1904	8	2,908	87,192	65
	1905	11	4,143	212,813	19
	1906	16	5,157	307,910	42
Udvarhely	1902	1	161	11,209	89
	1903	5	1,022	29,301	58
	1904	12	2,643	183,810	05
	1905	22	5,489	380,988	17
	1906	29	6,280	592,038	75
Háromszék	1902	—	—	—	—
	1903	2	634	15,809	01
	1904	4	1,039	71,054	29
	1905	7	1,820	155,806	24
	1906	9	2,181	232,087	51
Csík	1902	—	—	—	—
	1903	—	—	—	—
	1904	—	—	—	—
	1905	2	747	—	—
	1906	4	1,734	72,739	40
Kisküküllő	1902	—	—	—	—
	1903	—	—	—	—
	1904	1	113	12,810	93
	1905	1	100	22,350	54
	1906	1	100	31,479	80
Tordaaranyos	1902	—	—	—	—
	1903	—	—	—	—
	1904	—	—	—	—
	1905	1	320	4,465	81
	1906	2	577	72,860	40

b) Évek szerint összesítve.

Marostorda, Udvarhely, Háromszék, Csík, Kis- küküllő és Tordaaranyos	1902	2	300	18,027	20
	1903	9	2,181	62,097	70
	1904	26	6,703	354,867	92
	1905	44	12,639	776,623	95
	1906	61	16,029	1.309,116	28

a székelyföldi tejszövetkezeteknek 1907. évi június 30-ig elért forgalmáról.

Sor szám	A szövetkezet székhelye	Működését megkezdette		Tagok száma	Feldolgozott tejmennyiség literekben	Tagoknak kifizetett pénzösszeg	
		év	hó			K	f
1	Nagybaczon	1903	I	26	54,012	410,523	59*
2	Mezősámsond	"	III	12	129,253	10,652	00
3	Mezőbánd	"	VI	78	138,396	13,840	48
4	Berecztelke	1904	VI	122	533,827	64,337	42
5	Nagyernye	"	IX	236	947,578	114,907	76
6	Gidófalva	1905	VIII	48	171,278	20,869	38
7	Radnóth	"	V	48	207,675	32,957	84
8	Székes	"	V	47	110,685	11,985	02
9	Kaál	"	VI	84	37,545	3,502	19
10	Marosjaka	"	VII	168	210,779	23,344	90
11	Egerbegy	"	VII	153	298,062	33,020	21
12	Folyfalva	"	VIII	128	162,908	17,364	11
13	Nyárádszereda	"	VII	175	224,600	24,370	52
14	Felvincz	"	IX	63	94,196	11,422	32
15	Ákosfalva	"	X	137	166,244	18,141	41
16	Mezőkapus	"	XI	38	121,338	12,822	98
17	Nyomát	"	XI	118	91,822	9,872	19
18	Kobátdemeterfalva	"	XI	226	238,474	27,835	99
19	Magyarós	1906	I	46	75,619	8,958	01
20	Siménfalva	"	II	124	98,013	11,100	49
21	Homoród-Szt-Pál	"	II	196	166,184	21,160	36
22	Szentegyházásfalva	"	II	57	8,731	1,222	34
23	Felsőrákos	"	III	87	78,333	11,457	99
24	Énlaka	"	III	132	61,760	7,075	23
25	Nagygalambfalva	"	III	52	42,566	4,941	24
26	Abásfalva	"	IV	46	48,849	5,784	57
27	Etéd	"	IV	122	62,284	7,299	74
28	Szentábrahám	"	IV	108	77,170	8,850	00
29	Hodos	"	V	73	15,049	1,534	82
30	Rugonfalva	"	V	27	129,754	15,003	00
31	Nagyajta	"	VI	97	59,654	7,127	86
32	Sinfalva	"	VII	31	43,830	5,000	68
33	Szentgericze	"	VIII	120	66,953	6,695	30
34	Sárpaták	"	XI	61	44,952	4,444	84
35	Muzsna	1907	I	63	22,797	2,753	83
36	Disznajó	"	II	70	45,427	5,016	25
37	Petek	"	III	103	15,513	1,797	94
38	Homoródszentmárton	"	VI	97	8,567	894	93
39	Magyarpéterlaka	"	VI	53	8,132	732	40
40	Nyárádgálfalva	"	VI	112	15,888	1,588	80
	Összesen			3,771	4.949,544	967,681	03

* Ezen összegben a nagybacsoni tejszövetkezet által forgalomba hozott juhturó, bárány, gyapju és egyéb termék értéke is befoglaltatik.

Kimutatás

a székelyföldön rendezett házi ipari tanfolyamokról.

Sor- szám	A tanfolyam helye	T a r t a m a		Tanítási idő	A házi ipar neme	Tanulók száma	A készített házi ipari tárgyak száma
		mettől	meddig				
1	Maros-Vásárhely	1903. jul. 27.	1903. okt. 24.	d. e. 8—12, d. u. 2—6.	Szalmafónó	24	460
2	Deményháza	1903. nov. 16.	1904. ápr. 30.	„ „	„	24	450
3	Köszvényes	1903. nov. 16.	1904. ápr. 30.	„ „	„	16	245
4	Köszvényes	1905. jan. 3.	1905. máj. 28.	„ „	„	16	390
5	Buzaháza	1905. jan. 3.	1905. máj. 28.	„ „	„	21	344
6	Köszvényes Remete	1905. nov. 1.	1906. jan. 6.	„ „	„	16	144
7	Béta-Vágás	1905. nov. 18.	1906. febr. 8.	„ „	„	18	170
8	Gyimes	1905. nov. 6.	1905. decz. 6.	„ „	Vesszőfónó	18	125
9	Erdő-szentgyörgy	1905. nov. 23.	1906. jan. 8.	„ „	„	17	146
10	Gyimes-Bükk	1905. decz. 7.	1906. febr. 7.	„ „	„	21	287
11	Sinfalva	1906. jan. 9.	1906. febr. 19.	„ „	„	18	192
12	Mező-Fele	1906. jan. 30.	1906. febr. 28.	„ „	Gyékényfónó	19	140
13	Aranyos-Gyéres	1906. márcz. 16.	1906. márcz. 30.	„ „	„	24	214
14	Mező-Ménes	1906. márcz. 1.	1906. márcz. 31.	„ „	„	18	110
15	Mező-Kapus	1906. nov. 28.	1907. jan. 28.	„ „	Vesszőfónó	16	168
16	Aldoboly	1906. decz. 3.	1907. jan. 16.	„ „	„	22	190
17	Angyalos	1906. decz. 7.	1907. jan. 15.	„ „	Szalmafónó	15	170
18	Köszvényes Remete	1907. jan. 3.	1907. márcz. 17.	„ „	„	20	150
19	Vágás	1907. jan. 12.	1907. márcz. 3.	„ „	„	12	268
20	Torda	1907. jan. 10.	1907. febr. 20.	„ „	Vesszőfónó	65	150
21	Szentkatolna	1907. jan. 18.	1907. márcz. 3.	„ „	„	22	296
22	Egerbegy	1907. jan. 25.	1907. márcz. 25.	„ „	Gyékényfónó	25	156
23	Homorodszen tmárton	1907. febr. 25.	1907. ápr. 14.	„ „	Hársfónó	42	300
Összesen :						509	5265

Kimutatás

a székelyföldön 1903-tól 1907-ig eszközölt tenyészállat kiosztásról.

Sor- szám	Vármegye	Tehén és üsző					Tenyézkocza					Tenyészjuh					Jegyzet
		Község- ben	Gazdá- nak	Darab	Értékben		Község- ben	Gazdá- nak	Darab	Értékben		Község- ben	Gazdá- nak	Darab	Értékben		
					K	f				K	f				K	f	
1	Marostorda	55	1000	1243	328,099	—	70	487	592 ¹	59,000	—	2	27	276	5,541	50	¹ Mongolicza 536 Yorkshirei 56
2	Udvarhely	58	396	467	128,296	—	59	494	503 ²	40,771	50	53	781	3329	59,954	44	² Mongolicza 328 Yorkshirei 175
3	Háromszék	36	407	687 ³	274,460	58	37	228	261	21,816	—	9	191	2012	31,873	44	³ Berni-simmenthali fajta
4	Csik	24	213	323	66,623	08	42	250	274	24,485	—	7	264	738	15,409	—	⁴ Berni-simmenthali fajta
5	Kisküküllő	26	313	406 ⁴	130,678	93	10	94	200	18,488	—	8	47	442	8,742	—	⁴ Berni-simmenthali fajta
6	Tordaaranyos	4	208	226 ⁵	70,483	—	3	71	78	6,940	—	1	10	120	3,000	—	⁵ 127 drb magyar fajta, 99 berni-simmenthali
7	Brassó(csángók)	7	23	32	12,826	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
	Összesen	210	2660	3384	1.011,466	59	221	1624	1908	171,500	50	80	1320	6917	124,520	38	

Kimutatás

a székelyföldön 1903–1907-ig végzett legelőjavítási munkálatokról.

Vármegye	Községek száma	Községek megnevezése	Legelő kat. hold.	Végzett munkálatok megjelölése	Engedélyezett pénzsegély kor.
Udvarhely	34	Székelyudvarhely, Szentegyházasfalva, Kápolnásfalva, Székelykeresztur, Felsőrákos, Szentmihály, Alsósiménfalva, Énlaka, Homoródabásfalva, H. Jánosfalva, H. Keményfalva, H. Recsenyéd, H. Szentpál, H. Szentpéter, Ujszékely, Bethlenfalva, Lókod, Tordátfalva, Máréfalva, Bágy, Fenyéd, Erked, Rugonfalva, Muzsna, Székelyderzs, Kadicsfalva, Kisbaczon, Nagy- és Kiskadács, Bene, Dálya, Magyarhermány, Szentkirály, Felsősófalva, Homoródvárosfalva.	16696	Bokorirtás és takarítás, kőszedés, gyomirtás. Hangyabolyok, vakondtúrások, fadöléses buczkák lecsapása; talaj-sérülések elegyengetése, vizmosás kötés és fásítás, gyümölcsfaültetés. Trágyázás a fekvőhelyekkel, trágyagyűjtés és szétszórás, műtrágyázás. Fogasolás, gyaluzás, gyephasogatás. Teljes vetés, foltvetés, bepörgetés, gyepfelriksítés. Marhaátjárók létesítése, csapások és utak rendezése, határbiztosítás. 3 klm. itatócsatorna, 16 elkészült, 28 tervezett és munkában levő közös csordaitató. Kísérletezés műtrágyával és vetéssel.	29,095
Marostorda	14	Szováta, Magyaró, Hodos, Nyárádköszvényes, Atosfalva, Jobbágytelke, Selye, Magyarfülpös, Szentgerice, Harasztkerék, Ehed, Szentsimon, Nyárádremete, Holtmaros.	6377	Munkálatok mint Udvarhelyen; azokon kívül: 28 elkészült, 8 tervezett és munkában levő közös csordaitató. Havasi legelőn 1 istállószin, tejgazdasági berendezésre 1 istálló, lakóház, sajtpince stb.	21,605
Háromszék	26	Ilyefalva, Úzon, Barót, Bereczk, Nagyborosnyó, Kisborosnyó, Málnás, Bükszád, Nagybaczon, Aldoboly, Egerpatak, Kézdivásárhely, Gidófalva, Köröspatak, Árkos, Szemerja, Sepsiszentgyörgy, Mikóújfalva, Kilyén, Étfalva, Alcsernáton, Oltszem, Sepsiszentkirály, Középpajta, Altorja, Hidvég.	11437	Munkálatok mint Udvarhelyen; azokon kívül: 32 elkészült-, 26 tervezett és munkában levő közös csordaitató. Havasi legelőkön 3 istállószin. Vetési és műtrágyázási kísérletek.	29,340
Csik	8	Csikszentkirály, Csikszereda, Csikmindszent, Csikvárdotfalva, Csikcsobotfalva, Csikszögöd, Csikszentsimon, Gyergyócsomafalva.	1904	Boróka irtás és takarítás, kőszedés, talajegyengetés, fogasolás, foltvetés, trágyázás fekvőhelyek megváltoztatása által; 22 elkészült közös csordaitató.	15,595
Brassó	7	Bácsfalva, Türkös, Csernátfalu, Hosszufalu, Tatrang, Zajzon, Pürkerecz.	7973	Munkálatok mint Udvarhelyen; 13 elkészült, 22 tervezett és munkában levő csordaitató. Havasi legelőkön 4 istállószin.	14,934
Kisküküllő	1	Héderfája.	124	Egyelőre csak egy csordaitató készült el 300 m. vízvezetékkel és egy 10 m. betonváluval.	952
Tordaaranyos	2	Székelykocsárd, Felvincz.	676	Gyomirtás, talajegyengetés, vizmosás kötés és fásítás, felszántás, fogasolás, teljetés, foltvetés, trágyázás, 3 csordaitató munkában.	2,133
Összesen	92		45187		113,654

FÜGGELÉK.

Magyarország állami mezőgazdasági intézményei.

I. Az időjárás, földtani és talajjavítási viszonyok tanulmányozására és a mezőgazdaság különböző ágai előmozdításának ismeretelésére szolgáló kísérleti intézmények.

A m. kir. országos meteorológiai és földmágnességi intézet Budapesten (II. Fő-utca 6.) az ország éghajlati viszonyainak kipuhatólásával foglalkozik; a naponként szerkesztett *«Időjárás-jelentés»* térképen mutatja be a következő 24 órára várható időjárást; e jelentést intézetek, lapok és magánelőfizetők kapják; a várható időjárást közli 300 *távirdahivatallal*, melyek azt kifüggesztett táblákon jelzik. Érdeklődőknek természeti tünetenyekről és jelenségekről felvilágosítást nyújt.

A m. kir. földtani intézet Budapesten (VII. ker., Stefánia-út) az ország földjének viszonyait kutatja; *agogeológiai osztálya* a talaj rétegzési viszonyait tanulmányozza; szakvéleményekkel szolgál; működésének eredményéről *«Évi jelentés»*-ében beszámol. Az intézet *muzeuma* megtekinthető hétköznapokon délelőtt.

A m. kir. ker. kulturmérnöki hivatalok: Budapesten (V., Mária Valéria-u. 14.), *Komáromban, Kassán, Sátoraljaújhelyen, Debreczenben, Kolozsvárott, Miskolczon, Aradon, Brassóban, Szombathelyen, Temesvárott, Nagyenyeden, Pécsen, Pozsonyban, Nagyváradon, Besztercebányán, Nagyszebenben és Székesfehérvárott* a gazdák közönséget a talajjavító munkálatok keresztülvitelében támogatják; e végből tanácsot adnak a talajjavítás alkalmas módjáról, elkészítik a szándékolt munkálat terveit, költségvetését, megállapítják a kiviteli módozatokat. A kulturmérnökök igénybevétele a m. kir. földművelésügyi ministertől kérhető s kiküldetésük a kérelmezőre költséggel nem jár.

A m. kir. vízmesteriskola Kassán a kulturmérnökök mellett ezek hatáskörébe eső munkálatoknál működő segédszemélyzetet képezi ki; felvételi kellekek: 18 évet betöltött, 30 évet meg nem haladott kor, egészséges, erős testalkat, legalább 2 középiskolai osztály végzése, vagy katonai altiszti rang.

A m. kir. országos vízépítési igazgatóság közegészségügyi mérnöki osztálya Budapesten (V., Gorove-utca 3. sz.). A városok és községek közegészségének javítása érdekében működik. E célból a városok és községek csatornázására, szivattyútelepekre, ivóvízzel való ellátására terveket készít, ártézi kutak furásánál közreműködik és általában ezen munkák körül szaktanácsot és szakvéleményt nyújt.

A m. kir. országos kémiai intézet és központi vegykísérleti állomás Budapesten (II. ker., Oszlop-utca 26.), valamint a m. kir. vegykísérleti állomások: *Debreczenben, Kassán, Keszthelyen, Kolozsvárott, Magyaróvárott, Pozsonyban és Fiumében* a mezőgazdasági termelés és mezőgazdasági ipar körébe vágó ellenőrző vegyvizsgálatokat teljesítenek az állomások részére érvényben levő díjjegyzékben

megállapított díjért; továbbá a fiumei, kolozsvári és pozsonyi állomások kivételével a mezőgazdaság fejlesztéséhez a vegytanba vágó vizsgálatok és kísérletek végzésével járulnak hozzá. Valamennyi állomás hatósági szakértő: a mesterséges borok készítésének és forgalomba hozatalának, valamint a mezőgazdasági termények, termékek és cikkek hamisításának tilalmazásáról szóló törvények végrehajtása tekintetében.

A m. kir. vetőmagvizsgáló állomások: Budapesten (II., Kis Rókus-utca), Debreczenben, Kassán, Keszthelyen és Kolozsvárott a különböző vetőmagvak ellenőrző vizsgálatát teljesítik azonosságra, tisztaságra és heremagvaknál arankatartalomra, a tisztított heremagvakat arankavizsgálatot bizonyító bárczával látják el; széna- és abraktakarmányokat botanikailag elemzik, a gyomokat és gyommagvakat meghatározzák s az ellenük való védekező eljárásokat ismertetik. Valamennyi állomás hatósági szakértő: a mezőgazdasági termények, termékek és cikkek hamisításának tilalmazásáról szóló törvény végrehajtása tekintetében. Az állomás által végzett vizsgálatokért az érvényben levő díjjegyzékben megállapított díjazás jár, a gazdák részére végzett vizsgálatok azonosságra, tisztaságra, csiraképességre és arankamentességre díjtalanok.

A m. kir. növénytermelési kísérleti állomás Magyaróvárott, valamint ennek kirendeltsége *Aradon* gazdák közreműködésével gyakorlati irányú kísérleteket végeznek a miveleti növények megfelelőbb fajainak és változatainak, trágyaszereknek és trágyázási eljárásoknak kipróbálása és terjesztése végett.

A m. kir. dohánytermelési kísérleti állomás Debreczenben: a dohánytermelés és kezelés tökéletesítése, a dohány minőségének javítása érdekében saját és *csabai* fióktelepén, valamint dohánytermelő gazdák közreműködésével kísérleteket végez.

A m. kir. gépkísérleti állomás Magyaróvárott: a mezőgazdasági gépeket és eszközöket vizsgálja használhatóságukra és értékükre.

A m. kir. rovarani állomás Budapesten (II. ker., Debrői-út 13.); a kártékony rovarokat tanulmányozza, az ellenük való irtószereket és eljárásokat kipróbálja, a rájuk vonatkozó ismereteket terjeszti; nagyobb rovarkárók esetén az irtómunkálatokat a helyszínen vezeti.

A m. kir. növényélet- és kórtani állomás Magyaróvárott: a növényeken nem rovarok, hanem virágos vagy virágtalan élősködő szervezetek (virágos paraziták és parazitagombák), valamint kedvezőtlen életviszonyok által okozott károkat, azok elhárítására alkalmas védekező eljárásokat tanulmányozza.

A m. kir. állatelteltani és takarmányozási kísérleti állomás Budapesten (II. ker., Intézet-utca) a háziállatok okszerű takarmányozását tanulmányozza, különös tekintettel a hazai viszonyokra.

Halélettani és szennyvíztisztító kísérleti állomás Budapesten. Szakvizsgálatokat teljesít a halászat, hal- és ráktenyésztés ügyében s az ezzel kapcsolatos kérdéseket tanulmányozza. Szennyvíztisztítás körében a gyári, ipari és csatornaüzemeknél szaktanácsot nyújt.

A m. kir. tejkísérleti állomás Magyaróvárott. Feladata a tej- és tejtermékek (vaj, sajt) körül felmerülő kérdések tanulmányozása és tisztázása; tejvizsgálatok végzése a tej kezelése és hasznosítása tekintetében a gazdáknak szükséges tanácsok és utbaigazítások végett; tejjgazdasági eszközök kipróbálása; tejtermelés fokozása érdekében rendezett tejelőversenyeknél való közreműködés; tejjgazdaságok és tejszövetkezetek üzemvizsgálata; a tejtermelés, kezelés és hasznosításra vonatkozó kérdésekben szakvélemény adása, valamint az idevágó ismeretek fejlesztése és terjesztése.

A m. kir. szeszkísérleti állomás Kassán. Feladata szeszipari kérdésekben, azok megoldása végett, tudományos és gyakorlati kísérletek és vizsgálatok végzése; szeszfőzői eljárások és szeszipari gépek kipróbálása, a szeszipari szakismeretek szóban és írásban terjesztése; szeszipar körébe vágó vegyvizsgálatok végzése; szeszgyárakban üzemvizsgálatok megejtése. A vegyvizsgálatokat díjzabás mellett teljesíti.

A m. kir. mezőgazdasági kísérletügyi központi bizottság Budapesten (Földművelésügyi ministeri palota), mely a fent megnevezett állomások tervszerű együttműködésének irányítására hivatott; ez állomások munkálkodásának eredményét «Kísérletügyi Közlemények» című füzetekben bocsátja közzé.

A m. kir. állami bakteriologiai intézet Budapesten (VII. ker., István-út) az állatorvosi főiskola kapcsolatában a háziállatokon előforduló ragályos betegségek előidézőit tanulmányozza.

Az orsz. m. kir. gyapjuminősítő intézet Budapesten (V. ker., Klotild-u. 22.) a juhtenyésztés és gyapjuértékesítés érdekében a mosott és mosatlan bunda ellenőrző vizsgálatát teljesíti. Működése kiterjed a juhtenyésztés irányítására és gyapjuértékesítés előmozdítására. Magánfelek érdekében a helyszíni vizsgálatokat és véleményeket díjtalanul teljesíti. Az intézet működése az igazgató engedélyével hétköznapiakon megtekinthető.

A m. kir. gazdasági tanácsadó bizottságok, a gazdasági akadémiáknál Magyaróvárott, Debreczenben, Kassán, Keszthelyen és Kolozsvárott szakvéleményt adnak gazdaságok berendezésére, üzemtervekre, becslésre, bérszerződésekre, számvitelre stb.-re nézve. A szakvélemény díjtalan, de ha a szakértő a helyszínére utazik, a megkereső fél annak szabályszerű útiköltségeit fizeti.

II. A lótenyésztés, szarvasmarha-, juh-, sertésenyésztés, tejgazdaság, baromfi-, hal-, méh- és selyemtenyésztés érdekeit szolgáló intézmények.

A m. kir. állami ménesek: Kisbéren angol telivér és félvér, *Bábolnán* arabs telivér és félvér, *Mezőhegyesen* az itt tenyésztett Gidrán, Furioso, Northstar és Nonius angol félvér törzsek, *Fogarason* lipiczai tenyésztésre szolgálnak. A köztenyésztést fedező ménekkel nagyrészt ezek látják el, de e célra a földművelésügyi miniszter magántenyésztőktől is vásárol tavasszal egyéves és őszzel teljes koru méneket. Bizonyos számú ménék községeknek olcsón és részletfizetésre is eladatnak. A ménesek tanulmányozás céljából való megtekintésére az engedélyt a földművelésügyi miniszter adja meg.

A m. kir. méntelepek Székesfehérvárott, Nagykőrösön, Debreczenben, Sepsiszentgyörgyön az állami ménék gondozására és felügyeletére szolgálnak, melyeket a tenyésztési évről a gazdaközönség közvetlen használatára az országnak mintegy 1000 fedeztetési állomásán helyeznek el, a hol csekély fedeztetési díj ellenében vehetők igénybe. Nagyobb tenyésztők egy-egy tenyészévről is bérelhetnek méneket.

A m. kir. állattenyésztési kerületi felügyelőség: Budapesten, Besztercebányán, Balassagyarmaton, Debreczenben, Deésen, Kassán, Komáromban, Kolozsvárott, Máramarosszigeten, Miskolcson, Szombathelytt, Pozsonyban, Segesvárott, Nagyszébenben, Szegeden, Temesvárott, Nagyváradon, Pécselt, Liptószentmiklóson, Ungvártt, Sepsiszentgyörgyön és Déván a szarvasmarha, sertés, juh és baromfitenyésztő közönség támogatására és utbaigazítására, a köztenyésztés vezetésére és irányítására szolgálnak; az állami gazdaságok tenyészeteiből származó, valamint jóhírű magántenyészetekből összevásárolt, valamint importált tenyész-bikákat, kosokat és sertéskanokat, részletfizetésre és készpénz ellenében a köztenyésztés céljaira a földművelésügyi kormány engedélye alapján közvetítenek.

A m. kir. országos tejgazdasági felügyelőség Budapesten (Földművelésügyi ministeri palota) tejgazdasági érdekek előmozdítására, tejszövetkezetek kezdeményezésére hivatott.

A m. kir. tejgazdasági szakiskola Sárváron: a tejgazdaság körül szükséges ismeretek megszerzésére sajtimesterek, tejgazdaságok, tejszövetkezetek vezetésére alkalmas egyének kiképzésére szolgáló egy évi és évenként szeptember 15-én kez-

dődő tanfolyamokon. Ezenkívül gazdasági akadémiát végeztek részére egy évi üzletvezetői tanfolyamot tart.

A m. kir. tejjgazdasági munkásokat képző iskolák Alsóvereczkén és Kisbéren: tehenészetckben alkalmazandó férficselédnek szakszerű kiképzést nyújtanak; a tanfolyam tartama egy év, felvételi kellék: betöltött 16 év, írni-olvasni tudás.

A m. kir. tejjgazdasági munkásnőket képző iskola Nagyszécsényben: főleg kisgazdaságok korlátolt számú tehénállományához alkalmazandó női cselédek és tejszövetkezeti munkások gyakorlati kiképzésére szolgál; felvételi kellék: betöltött 15 év; a tanfolyam tartama egy év.

A m. kir. baromfitenyésztő munkásnőket képző szakiskola Gödöllőn: a köztenyésztés céljaira fajbaromfit tenyészt; baromfitenyésztők által alkalmazandó cselédekét képez ki, az ország baromfiállományának javítása és szaporítása érdekében működik. A szakiskola és telep hétköznapokon a telepvezető engedélyével megtekinthető.

A m. kir. országos halászati felügyelőség Budapesten (V., Vécsey-utca 5.) a közvizek halászatának és a mesterséges haltenyésztés előmozdítása érdekében működik; e célból szakkérdésekben véleményt s felvilágosítást ad, halasgazdaságok terveit elkészíti s vezeti azok üzemét.

Halélettani és szennyvízvizsgáló állomás Budapesten (VII., Aréna út) a haltenyésztés érdekében a halak betegségeit s azoknak okát vizsgálja, utasítást ad a szükséges teendőkre. S ezzel kapcsolatban véleményt ad a haltenyésztés szempontjából a víz vegyi összetételére.

A m. kir. méhészeti vándortanítók: Temesváron, Pápán, Pozsonyligetfalun, Sárospatakon, Aradon, Nagyenyeden, Kolozsváron és élükön a m. kir. országos méhészeti felügyelőség Budapesten (Földmivvelésügyi ministerium) a méhészet fejlesztésével, a méhtenyésztési szakismeretek terjesztésével foglalkoznak.

Az állami méhészeti gazdaság Gödöllőn. Célja: nagyobb méhészeti gazdaságok önálló kezelésére alkalmas méhészmunkások képzése; lelkészeket, néptanítókat és másokat, kiknek a méhészkedésre alkalmuk van, az okszerű méhészet ismereteire külön tanfolyamokon megtanítani; a méhészet fejlesztése érdekében tudományos és gyakorlati kísérleteket tenni; minta-méheseiben a helyes méhészkedést bemutatni; a méhészkedéshez szükséges segédeszközök, kaptárak, keretek, pergetők stb. készítését gyakorlatilag megtanítani; a termékek helyes csomagolását, a piaczképesség és kiviteli forgalom érdekében szükséges eljárásokat megismertetni; jól mézelő fákat, cserjéket, továbbá jól mézelő egynyári és évelő növényeket tenyésztetni és terjesztetni. Tanfolyamai: a két éves méhészmunkásokat képző és a két és három hétre terjedő időszaki tanfolyamok lelkészek, néptanítók, nők erdőőrök és földmivveléskisgazdák kiképzésére. A telep hétköznapokon az érdeklődők által megtekinthető.

A m. kir. országos selyemtenyésztési felügyelőség Szegvárdon a selyemhernyótenyésztés fejlesztése, az ehhez szükséges szederfatenyésztés, valamint a selyemhernyótenyésztési szakismeretek terjesztése érdekében működik; e célból a szegvárdi selymérpetekészítő állomásról petét, a selyemtenyésztési felvigyázók útján 2—3 napos hernyókat, szederfaiskoláiból szederfamagokat és csemetéket ingyen oszt ki; valamint selyemgubó-beváltó raktárat tart fenn 24 helyen.

III. Állatorvosi és mezőgazdasági szakoktatás, valamint a mezőgazd. ismeretek terjesztése érdekében működő intézmények.

A m. kir. állatorvosi főiskola Budapesten (VII., Rottenbiller-u. 23.) állatorvosokat képez ki négy éves tanfolyamon; hallgatókul 1901-től kezdve csakis középiskolát végzett és érettségi vizsgálatot tett egyének vétetnek föl.

A m. kir. gazdasági akadémiák Magyaróvárott, Debreczenben, Kassán;

Keszthelyen és Kolozsvártt: magasabb fokú mezőgazdasági kiképzést nyújtanak érettségit tett egyéneknek három éves tanfolyamon.

A m. kir. földműves-iskolák Adán, Algyógyon, Breznóbányán, Békéscsabán, Csákovárott, Jászberényben, Hódmezővásárhelyen, Karczagon, Kecskeméten, Komáromban, Lugoson, Nagyszentmiklóson, Pápán, Rimaszombaton, Szentimrén, Szabadkán, Szilágysomlyón és Csikszerezdán a földmivelő nép fiainak kisebb gazdaságok vezetésére képesítő alsó fokú gazdasági kiképzést nyújtanak, munkafelügyelőket és munkavezetőket képeznek ki két év alatt; felvételi kellékek: olvasni, írni tudás, betöltött 17 év, munkára képesítő testalkat; földmivelők fiai előnyben részesülnek. Ugyanott felnőttek részére két-két óra terjedő *téli tanfolyamokat*, oly néptanítók részére pedig, kik gazdasági ismétlő iskolákban tanítani hivatottak, *nyári tanfolyamokat* tartanak.

A m. kir. gazdasági szaktanárok: Aradon, Baján, Csáktornyaán, Csurgón, Félegyházán, Déván, Eperjesen, Esztergomban, Iglón, Kolozsvártt, Léván, Losoncson, Modoron, Nagyváradon, Pécselt, Sárospatakon, Szamosujvártt, Székelyudvarhelyt, Sepsiszentgyörgyön, Sopronban, Temesvárott, Ungváron, Zníóvárallyán, a mezőgazdasági szakismeretek terjesztésére hivatottak; a tanítóképezdéken látják el a tanítást; kerületeikben tanfolyamokat és előadásokat tartanak; a mintagazdaságokat ellenőrzik; szaktanácsokat adnak és a helyszini szemléket díjtalanul végzik.

A m. kir. kender- és lentermelési vándor-szaktanár Budapesten; komlótermelési vándor-szaktanár Kolozsvárott; az illető szakmába vágó ismeretek terjesztésére, felvilágosítás és tanácsadásra hivatottak.

A gazdasági szakoktatásnál alkalmazottak közreműködnek a földművelésügyi kormány támogatásával rendezett *népies gazdasági előadások* tartásában.

A gazdasági ismeretek terjesztésére szolgálnak a népies *mintaparaszttgazdaságok* is, melyek a földművelésügyi kormány támogatásával példaadás céljából létesítettek kis gazdaságok okszerű berendezésére és kezelésére nézve.

A m. kir. mezőgazdasági muzeum Budapesten (VII., Városliget, Széchenyisziget): A mezőgazdasági intézmények, gazdasági művelési ágazatok, szakismeretek és felszerelések szemléltető bemutatására, tanulmányozására szolgál. Megtekinthető minden nap délelőtt 10—1-ig és szombaton délután 3—7-ig. Belépés díjmentes.

Mezőgazdasági háziipari ministeri megbizott Budapesten (V., Földművelési ministerium) felvilágosítást és utbaigazítást nyújt a megkeresőknek a mezőgazdasági háziipar körébe eső összes ügyekben, u. m. nyersanyagok és gyártmányok vételének közvetítése, munkavezetők kiküldetése, tanfolyamok rendezésében.

IV. A szőlő- és bortermelés előmozdítására szolgáló intézmények.

A magyar kir. központi szőlészeti kísérleti állomás és ampelologiai intézet (Budapesten, II., Debrői-út). Hivatása: a szőlőművelést, borkezelést, a szőlőbetegségeket s az ellenük való védekezést tudományos alapon tanulmányozni s az e célra szükséges kísérleteket megtenni. Az intézet működésének tanulmányozása igazgatói engedéllyel történhet.

A magyar kir. felsőbb szőlő- és borgazdasági tanfolyam Budapesten (II., Debrői-út) gazdasági akadémiát jól végzett egyéneknek egy éves tanfolyamon tudományos és gyakorlati alapon kiképzést ad. Szegénysorsuak esetleg ösztöndíjban is részesülhetnek. A felvételre évről-évre pályázat hirdettetik.

A magyar kir. vinczellériskolák: Bihar-Diószegen, Egerben, Nagy-Enyeden, Pozsonyban, közép nagyságú szőlőbirtokok kezelésére alkalmas, értelmes vinczellérek nevelnek két éves gyakorlati, részben elméleti tanfolyamon; *magyar kir. vinczellériskolák: Kecskeméten, Ménesen, Tapolczán, Tarcalon* kisebb szőlőbirtokok

kezelésére alkalmas egyszerű vinczelléreket, szőlőmunkásokat és munkavezetőket képeznek ki egy éves gyakorlati tanfolyamon. Szegénysorsuak esetleg ingyenes ellátásra, vagy a tápdíj felének elengedésével is vétetnek fel. A felvételre évről-évre pályázat hirdettetik.

Pinczemesteri tanfolyam Budafokon, pinczekezelésben és borgazdaságban gyakorlati és elméleti kiképzést nyújt. Felvétetnek oly egyének, a kik valamelyik kétéves tanfolyamu vinczellériskolát jó eredménnyel végeztek; szegénysorsuak ösztöndíjban is részesülhetnek. A felvételre évről-évre pályázat hirdettetik.

A m. kir. szőlészeti és borászati felügyelők: Budapest (Rottenbiller-utca 6/a. sz.), *Szegárdon, Pécs*, *Csáktornyan, Tapolczán, Pápán, Sopronban, Pozsonyban, Nyitrán, Munkács*, *Szatmár-Németiben, Egerben, Miskolczon, Tarczalon, Szilágysomlyón, Bihardiószegen, Ménesen, Fehértemplomban, Kecskeméten, Szabadkán, Nagyenyeden, Dicsőszentmártonban, Balassagyarmaton és Marosvásárhelyen* a szőlészeti és borászati szakismeretek terjesztésére és a szőlőtermelő közönségnek felvilágosítás és utbaigazítás adására hivatottak. A felügyelők tanfolyamokat is tartanak, melyek helye és ideje a környéken közzététetik.

A m. kir. Miklós-szőlőtelep Kecskeméten: az immunis homoktalajon való szőlőgazdálkodás bemutatására s európai szőlővesszőtermelésre szolgál.

Az ország borvidékein megoszolva elhelyezett *28 állami amerikai szőlőtelep* amerikai szőlővesszők és oltványok készítésére, fajták kipróbálására, tanfolyamok tartására, szakmunkások és munkavezetők kiképzésére szolgál.

Állami szénkénegraktárak: Bihar-Diószegen, Ménesen, Tarczalon és ezen kívül *69 bizományi szénkénegraktár* a filloxerás szőlők kezelésére szükséges szénkéneghez juttatják a gazdaközönséget olcsón és könnyen.

A m. kir. országos központi mintapince Budapest (Földművelésügyi minis-teri palota) a m. kir. földművelésügyi minister felügyelete alatt az okszerű borkezeles fejlesztésére és terjesztésére, a hazai borok előnyös értékesítésének és bor-kivitelünknek előmozdítására szolgál; bortermelők borainak kezelésével és eladá-sával foglalkozik.

A mesterséges borok készítésének és forgalomba hozatalának tilalmazásáról szóló 1893. évi XIII. t.-cz. végrehajtásában közreműködnek a *főszolgabírói járá-sokban, rendezett tanácsú városokban, Budapest székesfőváros kerületeiben* meg-alakult «*borellenőrző-bizottság*»-ok, melyek feladata a bortermelési és forgalmi viszonyokat az idézett törvényczikk szempontjából figyelemmel kísérni, az elkö-vetett kihágások kiderítésében a hatóságok segítségére lenni; a *budapesti és kolozs-vári állandó borvizsgáló szakértő bizottságok* a borok szakértői megvizsgálására és véleményadásra hivatottak. Kihágási eljárásen kívül, tehát kizárólag az érde-keltek magántájékoztatása céljából a *m. kir. vegyikisérletli állomások* a megállá-pított díjak lefizetése ellenében teljesítenek borvizsgálatokat.

V. A gyümölcsészet és kertészet előmozdítására szolgáló intézmények.

A m. kir. országos gyümölcsészeti és faternyésztési ministeri biztos Buda-pest (Földművelésügyi ministeri palota) az ország gyümölcsfaternyésztését irányítja, a gyümölcsfaternyésztés, nemesfűz-mivelés, útbefásítás terjedését és a gyümölcs-értékesítést előmozdítja, ebbe a szakmába vágó kérdésekben a faternyésztő és gyümölcsstermelő közönségnek felvilágosításokkal és utbaigazítással szolgál.

A m. kir. kertészeti tanintézet Budapest három éves kertészképző *tan-folyamon* nagyobb kertészetek önálló vezetésére hivatott egyéneknek a kertészet összes ágaiban, valamint a modern szőlőművelésben teljes kiképzést nyújt; felvételi kellék: hat középiskola elvégzése és egy évi gyakorlat igazolása. *A kertészsegédek két éves tanfolyamán* három évi gyakorlattal bíró kertészsegédeket képeznek tovább;

időszaki tanfolyamai: gyümölcsstenyészési, konyhakertészeti, gyümölcsértékesítési tanfolyam, továbbá útmesterek és útkaparók, népiskolai tanítók tanfolyama. A tanintézet telepének megtekintése hétköznapiokon az igazgató engedélyével történhet.

A m. kir. kertmunkásképzőtanfolyamok: Lócsén, Tordán, Nagy-Bocskón, Baján a katonai szolgálatnak eleget tett, vagy az alól felmentett földművesekből kert- és szőlőmunkásokat képeznek ki két éves tanfolyamon.

A kertgazdasági tanszék Orosházán. A polgári iskola tanulói és felnőttek számára mintakerttel összekötve.

A fatenyészési felügyelők és vándortanítók székhelyei: Budapest, Kőszeg, Máramarossziget, Ungvár és Végfalva.

Állami faiskolák Budaörsön, Fogarason, Gödöllőn, Kecskeméten, Kiszszebenben, Kolozsvárott, Kisbéren, Lugoson, Mezőhegyesen, Pápán, Privigyén, Szolyván, Sepsiszentgyörgyön, Tarcalon, Tordán, Trencsénben, Ungvárott és Zilahon.

Állami gyümölcskísérleti telep: Tyei (Hunyadm.) Célja a nagyban termelt gyümölcsfajtáknak kipróbálása és a hazai viszonyoknak megfelelő új fajták előállítása.

Állami nemes fűztelepek Baján és Bustyaházán. Kosárfonásra alkalmas fűzfajták tanulmányozása és termelése.

VI. Az erdészeti érdekek előmozdítására szolgáló intézmények.

A kir. erdőfelügyelőségek: Budapesten, Pozsonyban, Turócszentmártonban, Besztercebányán, Miskolcon, Kassán, Ungváron, Máramarosszigeten, Debreczenben, Nagy-Váradon, Kolozsvárott, Marosvásárhelyen, Brassóban, Nagyszebenben, Déván, Temesvárott, Szegeden, Pécsen, Győrött, Szombathelyen az erdő-törvény és az erdőgazdasági érdekek előmozdítása érdekében tett intézkedések végrehajtására hivatottak. Ezeket a teendőket Fiume város területére nézve a m. kir. földmívelésügyi ministerium IA. 1. osztálya teljesíti.

Kopár területek beerdősítésének előmozdítására az állami csemetkertekből erdei facsemeték ingyen osztatnak ki; állami támogatás nélkül foganatosított sikerült erdősítések jutalmaztatnak.

A m. kir. erdészeti főiskola Selmeczbányán: erdőmérnökökké képez ki érettségit tett egyéneket négy éves tanfolyamon.

A m. kir. erdőőri szakiskolák: Királyhalmán (Szeged mellett), Vadászerdőn (Temesvár mellett), Liptóújváron és Görgényszentimrén erdőőröket képeznek ki két éves tanfolyamon; felvételi kellek: betöltött 17 éves és meg nem haladott 35 éves kor, ép, erős testalkat, elemi osztályok végzése, illetőleg írni, olvasni tudás.

A m. kir. erdészeti kísérleti központi állomás Selmeczbányán és a külső állomások: Királyhalmán, Vadászerdőn, Liptóújváron és Görgény-Szt-Imrén az erdőgazdaság körében felmerülő kérdéseknek kísérletek és tudományos kutatások útján való kiderítésére szolgálnak.

VII. Mezőgazdasági munkásügy.

A m. kir. földmívelésügyi ministerium munkásügyi osztálya Budapesten (Földmívelésügyi ministerium). A gazdasági munkások helyes irányban működő önszervező egyleteit a földmívelésügyi minister pénzből, vagy könyvek átengedése által segítyezi.

Munkásközvetítési iroda Budapesten (V., Földmív. minist.) nyilvántartja a munkakereső munkásokat és a munkásokat kereső birtokosokat. Megkeresésre közli a munkások vagy munkakeresők címét. Minden ezen körbe tartozó kérdésekben díjtalan felvilágosítást nyújt.

A települni óhajtóknak telepítési ügyekben tájékoztatást és útmutatást nyújtanak, a települni vágyókat és a meg nem szállott telephelyeket nyilvántartják a *m. kir. állami jószágigazgatóság Aradon és a m. kir. telepítési felügyelőség Kolozsvárott.*

Országos Gazdasági munkás- és cselédsegélypénztár (Budapest, V., Alkotmány-u. 16.) az önként belépő gazdasággal foglalkozó egyéneket (rendes és rendkívüli tagokat) és a kötelezőleg biztosítani rendelt gazdasági cselédeket baleset, baleset miatti rokkantság és halál, továbbá rokkantság, halál esetére a törvényben előírt módon befizetett tagsági, illetve befizetési díjak mellett segízi. A pénztárt és tagokat érdeklő ügyekben a községi előljáróság (városi tanács), illetve hol 50-nél több tag van, a helyi bizottság és a központi igazgatóság (Budapest, V., Alkotmány-u. 16.) ad fölvilágosítást.

Mindezek az intézmények a szakmájukba vágó kérdésekben szóbeli vagy írásbeli (nem bélyegköteles) megkeresésre ingyen és készséggel nyújtanak díjtalan fölvilágosítást. Működésük, a mennyiben díjazás megemlítve nincs, ingyenes, úgyszintén díjtalan ez intézmények közégeinek helyszínre kiszállása, ha az közérdekből történik; magánérdekből történt kiszálláskor a kiküldött napidíjai és útiköltségei a megkereső félt terhelik. Az állatorvosi, gazdasági, szőlészeti, kertészeti, erdészeti akadémiákon, illetve tanintézeteken és iskolákon a tanítás tandíj fejében történik, de mindeniken rendszeresítve vannak állami és magánosztöndíjas, továbbá tandíjmentes helyek is, melyekről a kellő időben nyilvánosan hirdetett felhívások részletes fölvilágosítást nyújtanak.

1851

/1866/

